

Mulțumiri

Fără susținerea prietenilor, prietenelor, colegilor și colegelor nu aș fi putut duce la bun sfârșit această carte. Sunt profund recunoscător tuturor celor care mi-au oferit comentarii, sugestii, critici și încurajări în medii mai mult sau mai puțin formale.

Sunt câteva persoane pe care aș vrea să le menționez în această secțiune. Prof. Vladimir Pasti cu care am avut o colaborare deosebită în ultimii șase ani și care m-a ajutat în permanență să mă raportez critic la întregul demers științific. Prefața acestei cărți, semnată de Vladimir Pasti, reprezintă o introducere mai bună a cărții decât introducerea propriu-zisă, fiind o descriere excelentă atât a ce reprezintă cartea în întregul ei, cât și asupra specificităților ce îi conferă o minimă doză de originalitate.

Lui Juan Andrés Ligeró alături de care am avut numeroase discuții utile despre evaluările politicilor în procesul educațional. Lui Bogdan Florian pentru discuții și colaborările productive în domeniul educației. Celor care au citit variante anterioare ale acestei cărți și care mi-au oferit diverse tipuri de sugestii și încurajări: Cătălin Buzoianu, Dinu Guțu, Andrada Nimu, Andrei Vlăducu și Alexandru Volacu. De asemenea, mulțumiri Simonei Stănescu pentru feedback-ul constructiv și corecturile pe cea mai recentă formă a cărții.

Andreei Gheba, care mi-a oferit sprijin necondiționat pe parcursul ultimilor ani și alături de care am ajuns la multe dintre ideile pe care le-am elaborat în carte.

Părinților mei, pentru că m-au sprijinit permanent și m-au încurajat să iau decizii independente. „Succesul meu școlar” – dimensiunea centrală a cărții – se datorează în principal lor.

Persoanelor care luptă constant pentru facilitarea accesului gratuit la cunoaștere, fără de care nu aș fi putut avea o listă atât de lungă de referințe bibliografice sau aș fi ratat lucrări fundamentale. *Libgen* și *sci-hub* chiar fac diferența pentru cineva care face cercetări sociale în România.

Lista graficelor și tabelelor

Tabel 1. Produsul intern brut per capita în anul 1990 (exprimat în dolari 2005).....	75
Tabel 2. Structura ocupării pe ramuri de activitate în anul 1990 (%)	76
Tabel 3. Încrederea în instituții în România (multă și foarte multă)	80
Figura 1. Numărul de salariați (milioane persoane): 1990-2015	83
Figura 2. Numărul de pensionari (milioane persoane): 1990-2016	83
Figura 3. Dinamica unor beneficii sociale în raport cu salariul mediu net, %, 1989-2016.....	84
Tabel 4. Indicatori ai sărăciei în România.....	85
Tabel 5. Persoane aflate în risc de sărăcie sau excluziune socială în România pe categorii de vârste (AROPE)	85
Tabel 6. Sărăcia în muncă 2007-2016	86
Tabel 7. Structura ocupării 2016 (% , 20-64 ani)	86
Tabel 8. Ocuparea forței de muncă 2014 (%)	86
Tabel 9. Coeficientul GINI (EU-SILC).....	87
Figura 4. Trecerea de la reforma corectoare la reforma sistemică	90
Figura 5. Media scorului la testul de citire în funcție de cantitatea de resurse familiale.....	125
Tabel 10. Scorurile PISA în România și media OECD	128
Tabel 11. Compoziția indexului statusului economic, social și cultural (SESC)	129
Tabel 12. Compoziția indexului resurselor școlare	130
Figura 6. Media scorului la testul de matematică în funcție de tipul de educație finalizat de părinți.....	133
Figura 7. Relația dintre variabilele care măsoară mediul familial de proveniență al elevilor și performanța școlară a acestora	135
Figura 8. Determinanți ai performanței școlare obținute de elevii de 15 ani din România	136

Abrevieri

ARPE	At risk of poverty or social exclusion
BIRD	Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare
BM	Banca Mondială
FMI	Fondul Monetar Internațional
ICCV	Institutul de cercetare a calității vieții
INS	Institutul Național de Statistică
ISCO	International Standard Classification of Occupations
LSAY	Longitudinal Survey of Australian Youth
MEBO	Management Employee Buyouts
NEET	Not in Education, Employment, or Training
OECD	Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică
ONG	Organizații non-guvernamentale
PHARE	Poland and Hungary Assistance for the Restructuring of the Economy
PIR	Proiectul pentru învățământ rural
PIRLS	the Progress in International Reading Literacy Study
PISA	Programme for International Student Assessment
ROSE	Romania Secondary Education Project
SESC	indexul statusului economic, social și cultural
SUA	Statele Unite ale Americii
TIMSS	the Trends in International Mathematics and Science Study
UE	Uniunea Europeană
UNICEF	The United Nations Children's Fund
ZEP	Zone de educație prioritară

CUVÂNT ÎNAINTE.

Societate, educație și egalitate de șanse (Vladimir Pasti)

Nu este deloc ușor să prezinți cartea unui alt autor, mai ales dacă această carte se referă la un domeniu de realitate socială precum învățământul și educația¹, atât de studiat și cu rezultate atât de contradictorii. Mai ales atunci când – cazul meu – ai făcut propriile cercetări în domeniu și dispui și de o experiență pedagogică de peste trei decenii. Secretul unei bune prezentări în această privință este să nu citești cartea și în general să o ignori complet referindu-te doar la realitate și strecurând despre ea concluziile propriilor tale cercetări, propriile opinii și păreri preconcepute. Iar la sfârșit să îndemni cititorul chiar să citească cartea. Un îndemn absolut inutil căci orice om care deschide o carte ca să vadă ce este înăuntrul ei este deja interesat de conținutul ei. O astfel de prezentare este cât se poate de satisfăcătoare și pentru autorul prezentării și pentru autorul cărții și cât se poate de plictisitoare pentru cititor. Care este interesat de carte și nu de ceea ce ar fi scris prezentatorul dacă și-ar fi dat osteneala să scrie el o astfel de carte.

Tocmai pentru că știu asta, nu am de gând să fac o astfel de prezentare. Ce am de gând să fac este să prezint cititorilor o scurtă istorie a acestei cărți – partea pe care eu o cunosc – precum și contextul social și instituțional care face ca această carte să fie importantă. Pentru că ea are un avantaj care apare rar la cărțile științifice. Apare exact când este mai mare

¹ Deși perfect conștient de diferența dintre „educație” și „învățământ”, autorul consideră – nejustificat în opinia mea – că ea este bine cunoscută și de către cititori și nu se mai ostenește să le diferențieze prea mult pe parcursul textului.

nevoie de ea. Este mare nevoie de o asemenea carte tocmai acum, când toată lumea știe că trebuie făcut ceva cu învățământul și educația și nimeni nu știe ce. Sigur, soluția simplă și imediată ar fi să ne uităm și la societate și la învățământ și educație – științific – și să vedem ce lipsește și ce ar trebui să fie făcut. După care să încercăm să facem ceea ce putem din ceea ce ar trebui să facem. Dar cum toți managerii educației și învățământului (și nu au fost deloc puțini) își închipuie că știu ce trebuie făcut fără să se mai intereseze și de societate, ceea ce a rezultat a fost acel nesfârșit șir de așa zise „reforme” ale educației și învățământului care nu au folosit la nimic. Societatea le-a ignorat și și-a văzut mai departe de evoluțiile sale haotice care au dominat întreaga perioadă postcomunistă. Iar această carte este o asemenea „privire științifică” aruncată asupra „educației în societatea românească”. Net mai realistă, mai profundă și mai științifică decât celebrele măsurători comparative internaționale care în ultimă instanță măsoară doar în ce măsură seamănă învățământul românesc cu învățământul din Europa Occidentală. Și spre marea indignare a politicianilor și gazetarilor români descoperă că nu seamănă.

Dacă nu ar fi atât de trist, ar trebui să râdem de asemenea indignării de comedie bufă. Ca și cum te-ai aștepta ca sărmăluțele cu mămăliguță servite cu sfințenie chiar și la cele mai elitiste mese de Anul Nou din România să semene cu stridiile cu șampanie servite la cele mai elitiste mese din Franța de Anul Nou. Elementarul adevăr sociologic care afirmă că două societăți cu nivele atât de diferite de dezvoltare economică și tehnologică, cu structuri și relații sociale și cu culturi atât de diferite precum România și Franța vor avea sisteme de învățământ și educație tot atât de diferite este refuzat și de elitele românești, inclusiv cele politice, intelectuale și de mass-media și, pe urma lor, de opinia publică, indiferent ce va fi însemnând această noțiune folosită de toată lumea tot atât de des pe cât de puțin este înțeleasă. A fost o reală plăcere pentru mine să întâlnesc în cartea domnului Sebastian Țoc acest adevăr nu doar reafirmat cu tărie, ci și confirmat științific prin cercetarea sa empirică.

Nu mă aștept câtuși de puțin ca această carte să fie primită cu surle și trâmbițe și că se va desfășura un covor roșu în drumul ei spre succesul de

piață. E prea științifică pentru publicul larg și prea radicală pentru preacumintea comunitate științifică românească din domeniu. Și prea ancorată în realitățile românești pentru a fi semnificativă teoretic pentru comunitățile similare din Occidentul dezvoltat, adoptat în România ca arbitru al importanței științifice a cercetărilor românești în orice domeniu. Dar i se potrivește acea celebră vorbă biblică: „*Cine are urechi de auzit să audă*” (Matei, 13-9). În România de astăzi nu multă lume dispune de asemenea urechi.

Revin la istoria acestei cărți pe care s-a întâmplat să am ocazia să o cunosc. La început, ea a fost o foarte cuminte temă de cercetare. Domnul Sebastian Țoc și-a propus să verifice printr-o cercetare calitativă de teren dacă deja bătrâna paradigmă a „noui sociologii a educației” – cea a reproducerii sociale prin sistemele de învățământ și educație controlate și legitimate de societate prin intermediul statului – funcționează și în societatea românească postcomunistă. Era de așteptat să funcționeze. Căci, deși creată într-o societate capitalistă dezvoltată și stabilă (Franța deceniului șapte al secolului trecut) ea avea o vocație universală care deja o făcuse incomodă pentru capitalismul globalizării al ultimelor decenii ale aceluiași secol. În prezent, această paradigmă continuă să funcționeze, căci încă nu a fost invalidată convingător de nicio cercetare. Ceea ce de asemenea este deranjant pentru *establishmentul* politico-financiar contemporan pentru care educația și învățământul rămân principalul mecanism de ilustrare a democrației produsă prin ceea ce este denumit „egalitatea de șanse”. Iar în România este proclamat prin acel deziderat social desemnat de regulă prin „meritocrație” ca regulă de acces la resurse și putere care a fost întotdeauna proclamată și care, așa cum era normal, nu a funcționat niciodată și nicăieri în toată istoria societăților pe care le cunoaștem. Și nici nu va funcționa vreodată în nicio societate căci este contrară celor mai elementare și fundamentale principii de construcție a oricărui tip de societate. Dar nu este aici locul să dezvolt un astfel de subiect. Ceea ce este locul să fac însă este să subliniez această importanță specială pe care autorul Sebastian Țoc o acordă societății în această ecuație cu trei termeni care este tema fundamentală a cercetării pe care a întreprins-o. Temă pe care am rezumat-o în titlul acestei prezentări: societate, educație și egalitate de șanse.